

İSLAMOFOBİ VE AVRUPA'DA MÜSLÜMAN KADIN İMAJI

Huriye MARTI*

Öz

Avrupa'da Müslüman kadın varlığı, "Müslüman" olmanın "kadın" olmakla bulunduğu noktaya tekabül etmekte ve birtakım hassasiyetleri, sorun ve sorumlulukları bünyesinde barındırmaktadır. Son yüzyılın Avrupa'sında Müslüman kadının konum ve kimlik arayışı sancılı biçimde devam etmiş, "misafir işçinin evden çıkmayan eşi" sıfatıyla başlayan serüven, kuşaktan kuşağa yaşanan sosyo-kültürel değişimlerle bugüne ulaşmıştır. Bu çalışmada, İslamofobinin etkisi altındaki önyargılı ve agresif tutumlardan arınarak Müslüman kadını tüm gerçekliğiyle görebilmenin imkânı tartışılmıştır. "Sağlıklı bir Müslüman kadın imgesi Avrupa ortamında nasıl hayat bulabilir?" sorusuna cevap aranmış, bu konuda siyasilere, entelektüellere, Müslüman topluma ve Avrupa halklarına düşen sorumluluklar üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Müslüman, Avrupa, İslamofobi

ISLAMOPHOBIA AND MUSLIM WOMAN IMAGE IN EUROPE

Abstract

The presence of Muslim woman in Europe corresponds to the meeting of being "Muslim" with being "woman" and involves some sensitivities, problems and responsibilities. During the last century in Europe, the position and identity seeking process of Muslim woman continued in a painful way, and the adventure began with the attribution of "non-outgoing wife of the guest worker" and reached today with some socio-cultural shifts experienced from generation to generation. In this study, the possibility of evaluating Muslim woman with all reality is discussed by being clarified from prejudiced and aggressive behaviors under the effect of Islamophobia. An answer to "How can a healthy Muslim woman image invigorate in Europe?" question is searched, and the responsibilities of politicians, intellectuals, Muslim society and Europe nations about this subject are mentioned.

Key Words: Woman, Muslim, Europe, Islamophobia

Atf: MARTI, Huriye(2018), "İslamofobi ve Avrupa'da Müslüman Kadın Algısı", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (13), ss. 36-46.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı, (huriyemarti@hotmail.com)

Giriş

Muaviye dönemi fetihleri ve Endülüs Emevileriyle birlikte kendi coğrafyasında İslam'la tanışan ve Müslümanlarla yaşamaya başlayan Avrupa, sonunda Müslümanları misafir ya da işgalci olarak göremeyeceğini fark ettiği uzun bir sürecin şahididir. Bugün Avrupa nüfusunun, tarihinin hiçbir döneminde görmediği kadar yoğun bir Müslüman dokusuyla birlikte yaşadığı yadsınamaz bir gerçektir.¹ Nitekim Avrupa'da 55 milyona yakın (% 8) Müslüman yaşamakta ve her yıl Avrupa'ya çoğu Müslüman ülkelerden olmak üzere 1 milyon insan göç etmektedir. Avrupalı Müslümanların doğum oranları, Avrupalılara göre üç kat daha fazladır. Sosyal bilimciler, bu eğilimin devam etmesi halinde, 2050 yılında Avrupa'daki Müslümanların, toplam nüfusun % 20'sini oluşturacağını tahmin etmektedir.²

The Economist dergisi bundan yaklaşık on yıl önce gelişmeleri şöyle özetlemektedir: "Avrupa'nın birçok yerinde mahalli gazeteler, 'Pierre' ve 'Charles' gibi isimlerin ölüm haberlerini duyururken, 'Musa' ve 'Fatih'lerin de doğum haberlerinden bahsediyor."³ Elbette böyle bir tablo, Musaları dünyaya getiren, Fatihleri yetiştiren annelerle birlikte düşünüldüğünde çok daha anlamlı hale gelmektedir. Bu annelerin, onların Avrupa'da dünyaya gözlerini açan kızları 'Fatma' ve 'Ayşe'lerin, anavatanından getirdikleri gelinlerin durumları ayrı ayrı değerlendirilmeyi hak etmektedir. Zira nesiller değişmiş ama maalesef önyargılar değişmemiştir. Müslüman kadın ise hangi yaşta ve konumda olursa olsun hâlâ önyargıların perdesini aralayarak tüm gerçekliğiyle kendisini ifade edebilmeye ihtiyaç duymaktadır.

Avrupa'da Müslüman Kadın Olmanın Kısa Tarihi

Yakın tarih üzerinden Avrupa'da Müslüman kimliğini konuşmak gerektiğinde, gözler yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Doğu'dan Batı'ya göç eden çok sayıda Müslüman göçmene dönecektir. Bilhassa İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan işgücü açığı ve Avrupalı milletleri ilk kez bu kadar kalabalık bir Müslüman kitlesiyle doğrudan yüzleştiren göçler, Müslümanların her açıdan keşfedilmesini arzulayan bir merak dalgasını da beraberinde getirmiştir. Ne yazık ki bu yüzleşme büyük oranda "göç" kavramıyla olduğundan, daha ilk günlerden itibaren olumsuz bir Müslüman imajı Avrupa'ya damgasını vurmuştur. Zira göç eden yoksul ve eğitimsiz Müslümanlar, endüstrileşmiş Avrupa ülkelerinin en fakir

¹ Avrupa'da yaşayan Müslümanlar üç kategoride toplanabilir: a- Balkanlardaki ve İspanyol Kuzey Afrikasındaki Müslüman topluluklar, b- İşçi ve mülteci olarak gelenler, c- Avrupalı mühtediler. Bu kategoriler içinde kadının konumu ve hakları açısından en ciddi eleştirilere maruz kalanlar göçmen yerleşimciler ve bir zamanların sömürge halkları olduğundan, makale bu kesimler üzerinde yoğunlaşacaktır.

² Nugent, Neill, "The EU's Response to Turkey's Membership Application: Not Just a Weighing of Costs and Benefits", *European Integration*, vol: 24, no: 4, September 2007, s. 489; Michaels, Adrian, "Muslim Europe: The Demographic Time Bomb Transforming Our Continent", *Telegraph*, 08.08.2009.

³ *The Economist*, 05. 02. 2004.

bölgelerine yerleşmiş ve buralarda gettolar oluşturmaya başlamışlardır.⁴ Ağır iş kollarında çalıştırılan ve ciddi anlamda ezilen bu insanlar,⁵ kendilerini ifade etme ve dini vecibelerini yerine getirme konusunda sıkıntı yaşamışlardır. Müslüman Türk kadını söz konusu olduğunda kamusal algı “getto, dilsizlik, şiddet ve ezilmişlik” kavramlarının etkisi altında kalmaktadır. Bunlar aynı zamanda birbirleriyle bağlantısı olan ve sebep-sonuç ilişkisi doğuran alanlardır.⁶

1960’larda başlayan bu dönemde “birinci kuşak” olarak adlandırılan ve kırsal kökenli erkek işçilerin eşleri olarak Avrupa’ya gelen bir Müslüman kadın imgesi karşımıza çıkmaktadır. Neredeyse hiç bir şekilde görünür olmayan bu kadınlar, dil öğrenme ihtiyacı hissetmemiş, Avrupalı ile iletişim kurmaktan kaçınarak daima bir savunma refleksi içinde hareket etmiş, sosyal hayata katılmamış, sadece ev işleri ile gününü geçirmiş ya da fabrikadan eve mekik dokumuştur. Bu kuşağın kadınlarının ailevi sorunları aşmada zorlandıkları, yalnız ve yarımsız kaldıkları, pek çoğunun beden ve ruhen hastalandıkları bilinmektedir.⁷

Oysa ilerleyen yıllarda ilk kuşak, yerini Avrupa’da doğan ve büyüyen, anne-babası göç tecrübesi yaşayan “misafir” işçiler olsa da, kendisi “kalıcı” bir duygu ve fikir dünyasına sahip olan ikinci kuşağa bırakacaktır. Artık Müslüman genç kızlar dil öğrenmekte, okul görmekte, aileleriyle aralarındaki eğitim mesafesi hızla açılırken topluma yakınlaşmaya dair “uyum” sorunlarıyla cedelleşmektedir.⁸ Yetersiz iki dillilik, anlayamadıkları için “öğrenemiyor” diye yaftalanmışlık, evlilik konusundaki ısrar ve ısmarlanmışlık kızların ortak kaderidir.

Doğrusu dil sorunu aşılmadıkça iletişim sorunu da aşılammakta, sosyalleşme imkanı sınırlanmaktadır. Avrupalı önyargıların yanı sıra yanlış din yorumları ve geleneksel kalıpların ürettiği aile baskıları ile de mücadele eden bu neslin, yine de ilk kuşağa oranla daha şanslı olduğu söylenebilir.

Misafir işçi konumundaki dedelerin Avrupa vatandaşı olan torunları, üçüncü kuşağı oluşturmaktadır. Gettolardan çıkıp şehrin merkezine ve zengin bölgelerine doğru ilerleyen, kendi işini kuran, ev alıp yerleşik hayatı benimseyen üçüncü kuşakta genç kız ve kadınlar dil sorununu çözmüş görünmektedir. Avrupa’da doğmuş ve büyümüş, kültüre aşina olmuş haliyle bu yeni nesil, kenar mahalleleri terk edip işlek caddelere çıkacak, haklarını sorgulayacak, kimlik arayışına -ve bunalımına- girecek, misafir işçi statüsünü reddedecektir. Avrupa’da Müslüman kimliğinin her geçen gün daha yüksek sesle sorgulandığı bir dönemde bu neslin

⁴ Köylü, Mustafa-İbrahim Turan, “AB-Türkiye İlişkilerinde Din Faktörü: Tehdit mi Yoksa Fırsat mı?”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2010, sayı: 29, s. 8.

⁵ Bkz. Perşembe, Erkan, *Almanya’da Türk Kimliği*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005, s. 64-65.

⁶ Kılıçarslan, Ayten, *Göç Sürecinde Almanya’da (1. ve 2. Nesil) Türk Kadınları*, Türkevî Yayınları, Ankara 2012, s. 42.

⁷ Turan, Kadir, *Almanya’da Türk Olmak*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 1997, s. 108.

⁸ Bkz. *Almanya’da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması*, TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Bilim Serisi: 129, Ankara 2007, s. 95 vd.

kimlik krizi ve aidiyet problemi yaşadıkları ancak kadınlarda bu durumun erkeklere oranla daha hafif atlatıldığı araştırmalarda dile getirilmektedir.⁹

Artık derdini anlatabilen, okul başarısı yükselen, akademik hayatta ve üniversite ortamında yerini alan, nitelikli mecralarda iş hayatına katılan bir Müslüman genç kadın vardır. Entegrasyon, eşitlik ve çeşitliliğe ilişkin güncel toplumsal tartışmaların simgeleri olan bu kadınların, seçmen, parti/sendika/meclis üyesi ve danışman gibi vasıflarla siyasi hayata katılımları da gün geçtikçe artmakta, ancak bilhassa Türk kökenli Müslüman kadınların "aile içi baskı, şiddet ve zorla evlilik mağduru olan sorunlu bir grup" olduklarına ilişkin imaj, varlığını ısrarla sürdürmektedir.¹⁰

İslamofobi ve Müslüman Kadın Üzerindeki Etkisi

Avrupa tarihinin son kırk yıllık diliminde kamusal hayatta Müslüman görünümünü yok saymak imkansız raddeye gelmiş, bir arada yaşama kültürüne dair yeni adımlar atılması kaçınılmaz bir gereklilik halini almıştır. İslam gerek bireysel pratiklerde, gerek kamuya açık programlarda, gerekse siyasi kulvarda gündeme yerleşerek bir "Avrupa meselesi" haline gelmiştir. Hem İslam hem Avrupa daha önce bilmedikleri bir yakınlık ve eşzamanlılık içine girmiş, "herkesi bir araya getirebilecek bir alanı, mekânı, projeyi hayal etme" zorunluluğu doğmuştur.¹¹

İşte bu nokta, Avrupa'da hem Müslüman varlığının hem de Müslüman kadın imgesinin hararetle tartışıldığı ve polemik konusu haline getirildiği kırılma noktasıdır. Asırlar sonra İslam'ı ve Müslümanları yeniden tehdit olarak mı görmelidir? Bu kadar çok Müslüman'ın Batılı yaşama entegre olması nasıl mümkün olacaktır? "Kültürel çoğulculuk" ya da "farklılıklara karşı tolerans", kavramsal bir çerçevenin ve bir söylemin ötesine geçebilir mi? Müslümanların Avrupa'da ve Müslüman kadının bizzat kendi ailesi içinde neye ne kadar hakkı vardır/olmalıdır? Sorular uzarken, Avrupa'nın kalbinde var olma imkânlarını sonuna kadar zorlayan Müslümanlar için dışlanmayı değil uyumu öne çıkaran bir dil geliştirilmeye çalışılmış, bunun huzur için gerekliliğine sıkça vurgu yapılmıştır. Artık aralarında doğal bir mesafe olan ve bu mesafe sayesinde birbirleriyle iletişim kurmaya niyetlenmeksizin yaşayan iki uzak gruptan değil, mesafelerin yok olduğu ve tanı(ş)manın kaçınılmaz hale geldiği bir ortamdan bahsedilmektedir.

Bütün bu tartışma ve çabaları dayanılmaz bir gerilim hattına taşıyan olay ise 11 Eylül saldırıları olmuştur. Şurası bir gerçek ki, Avrupa'nın İslam ile tanışma hikâyesinde bir kılıç görünümü daima var olagelmiş, Avrupalı kimliği tarih boyunca İslam'ın ötekileştirilmesi ile oluşmuştur. Ortaçağ sonrasında bugüne,

⁹ Bkz. Demir, Zekiye, *Almanya'da Yaşayan Türk Kadınları –Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları-*, DİB Yayınları, Ankara 2010, s. 29.

¹⁰ Westphal, Manuela, "Almanya'da Türk Kökenli Göçmen Kadınların Siyasi ve Toplumsal Hayata Katılımı", *Türk-Alman İşbirliği Konusu Olarak İslam ve Avrupa IX*, Ankara/Almanya Federal Cumhuriyeti Büyükelçiliği, Ankara 2011, s. 159.

¹¹ Bkz. Göle, Nilüfer, *İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa*, çev. Ali Berktaş, Metis Yayınları, İstanbul 2009.

oryantalist zihniyet gerek akademik gerekse kültürel faaliyetlerinde İslam'ı şiddet ile özdeşleştirerek konuşmaktan vazgeçmemiştir. Ancak Avrupalı bilinçaltında yer eden bu özdeşimler 11 Eylül 2001'de büyük bir patlama yaşamış, İslam'ı sembolize eden her türlü ayrıntı bir tehlike ve güvenlik tehdidi olarak algılanır hale gelmiştir. Bu süreçte İslami semboller arasındaki yeri tartışılmaz olan başörtüsü ve Müslüman kadınların giyim tarzı da nefretleri hızla üzerine çekmiştir.¹²

Anlam dünyası bulanık da olsa, "İslamofobi" terimi sözlü ve yazılı kullanıma girmiş, bir korku ve önyargı kültürü ivedilik ve itina ile inşa edilmiştir. İslamofobi yeni bir terim olsa da, İslam karşıtlığı Avrupa için nevezuhur bir olgu değildir. Yaşananları sadece 11 Eylül ile ilişkilendirip sosyal dokunun aldığı zararı Müslümanların üzerine yıkmak, hem Batı tarihinin derin geçmişindeki anti-islamizm'i inkâr etmek hem de 11 Eylül öncesinde de var olan aşırı sağcı/ırkçı eğilimleri görmezden gelmek anlamını taşıyacaktır.¹³ Ancak diyebiliriz ki, 11 Eylül sendromu, uyum çalışmaları ve iyi niyet adımları ile gelinen noktayı maalesef gerilere düşürmüş, aralarındaki mesafeyi keskin çizgilerle yeniden ayıran iki grup, içe dönük ve tedirgin bir ruh haline bürünmüştür. İslam ile terörün çok sık biçimde beraber anılması, göçmenlerin entegrasyonu için gösterilen yoğun çabanın heba olması anlamına gelmektedir ki, sonuç, tarafların kendi bölgelerine çekilmesi ve gettolaşma sürecinin hızlanmasıdır. Nefret ve korku temelli şekillenen "öteki" tanımı, toplumsal dokuyu ciddi anlamda zedelemiştir. Halen kültürleri kaynaştıran değil, karşı(t)laştıran bir anlayışla düşmanlık körüklenmekte, İslam'ı şiddet ve terörle ilişkilendiren sayısız yayın ve demeç zihinlere hitap etmektedir. Şiddetin aile ekseninde okunduğu da sıklıkla görülmekte; İslam, erkek egemen bir bakışla kadının temel hak ve özgürlüklerini tanımayan, kadına kendini geliştirme ve ifade etme imkânı vermeyen hatta ona yönelik şiddeti onaylayan bir din olarak anlatılmaktadır.

İŞİD, Boko Haram, Şebab gibi hunhar ve hastalıklı yapılanmaların İslami referanslarla sahneye çıkması ve terör eylemlerini İslam ile özdeşleştirme çabası ise, tüm bunların üstüne kâbusu katmerleştirmiştir. Meselenin Müslüman dünyası açısından en acı tarafı, bugün İslam topraklarında şiddet, terör ve zulmün kol gezmesidir. Her ne kadar Müslümanlar İslam tarihi boyunca farklı din ve kültürlerle huzur içinde yaşamaya dair başarılı örnekler sunan bir medeniyetin müntesipleri ise de, her ne kadar bu medeniyet havzasının kodlarında dayanışma kültürü, bir arada yaşama ahlaki ve hukuku mevcutsa da bugün görünen tablo içler acısıdır. Son yıllarda Mısır, Irak ve Suriye başta olmak üzere Müslüman coğrafyasında yaşananlar, maalesef İslamofobiyi derinden beslemiştir. "Cihat" kisvesi altında işlenen cinayetler, "tevhid çağrısı" adı altında organize olan güç ve iktidar çılgınlığı, din gibi görünen dünya hırsı, Müslüman halkların bile İslam algısını yaralamış durumdadır. Bu acı tabloda kadınların katledilmesi, masum kız

¹² Araştırmalar Müslüman kadınların eğitim ve mesleki entegrasyon isteklerinin önündeki engelleri tartışırken, dinî eğilimlerini örtünerek gözle görünür hale getiren kadınlar için bu engellerin çetinleştiğine dikkat çekmektedir. Bkz. Westphal, agm, s. 162.

¹³ Canatan, Kadir, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Canatan, Kadir- Özcan Hıdır, Eskiye Yayınları, Ankara, 2007, s. 26-27.

çocuklarının kaçırılması, tecavüze uğraması ve satılması, tüm yeryüzü ahalisi gibi Avrupalıların da barışsever ve kadına saygılı bir Müslüman imajı kurgulamasını zorlaştırmaktadır. Sonuçta Müslümanların Avrupa kültürüne uyum sağlama yeteneğini inkâr eden, aksine onları toplumsal barışın önünde birer engel olarak gören ve kültürel farklılıklar üzerine temellendirilmiş bir ırkçılık, Avrupa'da gücünü korumaya devam etmektedir.

“İslam'da Kadın” Konusunu Avrupa'da Konuşmak

Uluslararası Helsinki İnsan Hakları Federasyonu (IHF) 2005 yılında “AB'de Müslümanlara Karşı Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılık” başlıklı bir rapor yayımlamış ve Avrupa'daki Müslümanların artık “içimizdeki düşman” gözüyle görülmeye başladığına dikkat çekmiştir. Raporla Avrupa basınının da ayrımcılığa katkısının olduğu belirtilmekte ve Fransa'daki başörtüsü yasağının Müslümanlara yönelik önyargıları güçlendirdiği vurgulanmaktadır. Rapora göre, Almanların yüzde 80'i İslam kelimesini ‘terör’ ve ‘kadına baskı’ ile özdeşleştirmektedir.¹⁴

“İslam'da kadın” konusu, zaten asırlardır gündemden düşmeyen bir itiraz ve savunma alanıdır. İslam perspektifinden kadının varlığı, konumu, onuru, hakları ve sorumlulukları kimi zaman iyi niyetli araştırmaların kimi zaman da art niyetli saldırıların konusu olmuş ve olacaktır. Avrupa'da Müslüman kadın üzerinden İslam'ı okuma çabası ise, tabir caizse, polemige müsait alanlarda gezintiye çıkmakla eşanlamlıdır. Kadının şahitliği ve mirastaki payı, çok eşle evlilik, nikâhta veli şartı, kadının dayak ile cezalandırılması gibi klasik konular, bir sonraki adımda töre ve namus cinayetleri, zorla ve küçük yaşta evlilikler, kız çocuklarının okutulmaması gibi güncel meselelere kaymaktadır. Aslında bunun anlamı İslam'ın temel referanslarına ait bazı ifadelerin bağlamından koparılarak ele alındıktan sonra etnik ve kültürel kodlarla harmanlanarak sunulması, bir diğer ifadeyle, geleneğin sağlam dinî verileri gölgede bırakmasına izin verilmesidir.

Avrupa'da yaşamlarını sürdüren göçmen Müslümanların büyük bir kısmı kendi ülkelerinden yola çıktıklarında bilgi ve görgü düzeyi yüksek kimseler olmadıkları gibi, Avrupa'da geçirdikleri süre içinde de işgücü olmak ve birikim yapmaktan öte amaç taşımamışlardır. Avrupa kültürüyle karşılaşmak, bilhassa çocuk ve gençler vesilesiyle farklı kültürel deneyimler yaşamak ailelerde gerilim ve geçimsizlik oluşturmuştur. Çözüm çabaları çoğu zaman profesyonelce sürdürülmemiş, kaba kuvvete dayalı bir baba ve erkek kardeş korumasının anlamlı olacağı zannedilmiştir. Bu süreçte en büyük sıkıntıyı ve duygusal problemi kız çocukları yaşamıştır. Din ve örf üzerinden yürütülen baskılar, gelişigüzel kısıtlamalar ve erken yaşta evlendirmeler kız çocuklarının evden kaçmalarına, hatta intihar etmelerine sebep olmuştur.¹⁵ Acı örnekler, İslam'da kadının edilgen, ezilmiş, ikinci

¹⁴ İlgili rapor ve benzer raporlar için bkz. Er, Tuba- Kemal Ataman, “İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2008, cilt: 17, sayı: 2, s. 760 vd.

¹⁵ Başkurt, İrfan, “Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, yıl: 2009, sayı: 6 (2), s. 87.

sınıf insan olarak görüldüğü, kadın-erkek eşitliğinin söz konusu olmadığı şeklinde konuşan mihraklar için bulunmaz fırsatlar sunmuştur. İddialara göre bir genç kızın başındaki örtü bile özgürlüğünün nasıl kısıtlandığına ve baskı altında tek tip giyime zorlandığına dair en açık ipucudur.

Diğer taraftan, 11 Eylül sonrası, erkeklerin aksine en azından ilk bakışta kimliklerini gizlemeleri mümkün görünmediğinden, başörtülü Müslüman kadınlar sataşmaların hedefi haline gelmiştir. Başörtüsü nedeniyle yaşanan mağduriyetler sadece psikolojik ve sözlü değil, fiziksel şiddet örnekleri olarak da gündeme gelmiştir. Meselenin siyasiler ve entelektüeller tarafından körüklenen bir yönü de vardır. Söz gelimi peçe ve başörtüsü üzerinden İslam korkusunun pompalandığı Fransa'da, kamuya açık alanlarda yüzü tamamen kapatan peçe ile dolaşılmasını yasaklayan öneri Danıştay tarafından kabul edilmiştir. Buna göre peçe yasağına uymayan ve sokakta peçe takmakta ısrar eden kadınlara yönelik 150 Avro para cezası ve vatandaşlık kursuna katılım zorunluluğu getirilmiştir. Bu çerçevede altı aylık süre zarfında 200 kadın mahkemeye sevk edilmiştir. Benzer şekilde İtalya'da peçe ve burkanın yasaklanmasını öngören bir yasa tasarısı meclis gündemine alınmış, Almanya'da göçmen kadınların doğurganlığının Almanlardan daha yüksek oluşunun ülkenin geleceği bakımından büyük bir risk olarak değerlendirildiği uzun tartışmalar yaşanmış, Hollanda'da Özgürlük Partisi lideri Geert Wilders başörtülü kadınlardan özel vergi alınmasını teklif etmiş, İspanya'da Mayorka adasına bağlı belediyelerde kamuya açık alanlarda başörtüsü ve çarşaf kullanımı yasaklanarak para cezası öngörülmüştür.¹⁶ Son olarak Fransa'da sahillerde başörtüsü ile denize giren kadınların polis zoruyla denizden çıkarıldığı ve Almanya Başbakanı Angela Merkel tarafından burka konusunun emniyet sorunu olarak yeniden tartışmaya açıldığı malumdur.

Yasaklar güvenlik gerekçeleriyle ilişkilendirilirken, konu başörtüsü olunca, şekilci dindarlığın arkasında siyasi niyetlerin var olduğuna dair bir ön yargı da sıklıkla dile getirilmektedir. Oysa yapılan propagandalar neticesinde Avrupa halklarının bilhassa da gençlerin, hangisi siyasî hangisi örfî hangisi dinî gibi bir ayrıma gitmeden bütün başörtülü kadınlara karşı nefret ve korku ile yaklaştığı görülmektedir. Bu puslu ortamda altın çağını yaşayanlar ise, hiç kuşkusuz anti-islamizm yanlılarıdır.

Bugün Avrupa'da Müslüman kadın imajı dendiğinde, "değerini kendi varlığından alan", özgüven ve özsaygı sahibi, dininin gereklerinin ve modern yaşamın donelerinin farkında olan, içinde bulunduğu toplumla barışık bir kadın modeli çizildiğini söylemek zordur. Göçmen olmanın hırpalayan doğası İslamofobinin insafsız rüzgârı ile birleşince, Müslüman kadın için Avrupa'da yaşam gerçekten zor bir hal almıştır. Artık maddi imkânsızlıkları olmasa da büyük bir kısmı için hâlâ manevi açlıktan, eğitimsizlikten ve donanımsızlıktan bahsetmek mümkündür.

Peki, sağlıklı bir Müslüman kadın imgesi Avrupa gerçekliğinde nasıl hayat bulabilir? İslam dininin kadının toplumdaki statüsüne ve bireysel gelişimine

¹⁶ Songülen İnanç, Zeynep-Selvet Çetin, *Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara 2011, s. 13 vd.

yönelik sınırlayıcı bir etken olduğu veya kadına yönelik baskı ve dışlamaları meşrulaştırıcı bir kaynak ağına sahip olduğu anlayışı nasıl tashih edilebilir? Olumsuz Müslüman kadın tasavvurunun olumluya evrilmesi mümkün olabilir mi?

Sorumluluklar ve Çözüm Çabaları

Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, kadının asli günah kadar eski bir teoremle suçlu gösterilmesine izin vermeyen, insan olmakla doğuştan sahip olduğu onuru ve hakları ona iade eden Son Peygamber'in müntesipleri olarak bu konuda umutsuzluğa kapılma hakkımız yoktur. Tarihin ilk sayfalarından itibaren zihinleri yönlendiren ve tahrif edilmiş metinlerle, yanlış ve yanlış yorumlarla, uydurma rivayetlerle beslenen olumsuz kadın imgesinin, Hz. Peygamber'in tebliği ile olumlu bir anlama doğru evrildiği ve yeniden yorumlandığı hepimizin malumudur.¹⁷ Bugün kadına biçilen rolü İslam'ın sahih bilgisine arz ederek yeniden okumak ve yeryüzü toplumlarının zihnindeki problemleri imajı düzeltmek ise bize düşmektedir. Neler yapılabileceğini kısaca değerlendirelim:

Avrupa, Müslümanların otantik görünümünü ve kültürel verilerini koruyarak kıtanın sosyal hayatına dahil olma iddialarını anlamakta zorlanmaktadır. Müslümanların giyim kuşamında, günlük hayatında, alışkanlıklarında ve insan ilişkilerinin muhtevasında görünür olan dinî içerik, modern görüntü kriterlerine uygun değildir. Bir diğer ifadeyle, İslam'ın tanımladığı Müslüman kadın formu ile modernizmin kadın formu arasındaki farklılıklar, çelişkinin odağına oturmaktadır ki, başörtüsüne dair yaşananlar bunun en bariz yansımalarıdır.

Bu noktada günümüzün hayatî soruları ve konuları karşısında modern hayatı ve geleneği birlikte değerlendirmek; gelenek ile modern hayattan herhangi birini mutlaklaştırmaksızın her ikisini de söz konusu sorular ve konulara yönelik perspektifler olarak ele almak suretiyle çözüm üretmek gerekmektedir. Bir diğer deyişle, geleneksel ve dinî yaklaşımı ya da modern tutumları mutlaklaştırmak, aslında yüzleşmek zorunda olduğumuz meselelerden bir tür kaçışı simgeler. Dolayısıyla Avrupalı Müslüman kadın imajını sadece İslamî referanslar ya da yalnızca modern gereklilikler üzerinden çizmek yerine her iki gerçekliği de dikkate alarak konuşmak bir gerekliliktir. Bu hususta Müslüman entelektüellerin sorumluluğu, birtakım sığınaklar içinde psikolojik huzuru aramaktan çok daha önemli olarak, hayatî konu ve sorularla doğrudan yüzleşmektir.

İkinci bir husus ise, konunun sosyo-politik boyutudur. Dâhil olunan toplumların kültürel geçmişi ve dinamikleri dikkate alınmaksızın uyum içinde yaşamak mümkün değildir. Aynı şekilde, bütüne sonradan dâhil olanın birikimlerini ve gelirirken bohçasında taşıdıklarını dikkate almadan da çok kültürlü bir huzur ortamı sağlanamaz. Birbirlerine kapalı paralel toplumlar üretmek, ortak yaşam imkânını yok etmektedir. Tam tersine birini diğerinin içinde eritmek, söz gelimi

¹⁷ Bkz. Martı, Huriye, "Kristal Metaforu: Kadına Değer Atfetme mi, Kadında Var Olan Değeri Görebilme mi?", *Eski-Yeni Üç Aylık Düşünce Dergisi*, sayı: 12, Kış 2009, ss. 87-90.

entegrasyon adına Müslüman kadından başörtüsünü ya da peçesini çıkarmasını, ibadetini gizli yapmasını istemek de çözüm olmayacaktır. Entegrasyon, kendi kimliğini, benliğini, millî ve dinî değerlerini terk etmek, yaşam ve giyim tarzını değiştirmek değil, kendi kimlik ve değerleriyle yaşadığı topluma katkı sağlamak ve toplumun aktif bir parçası olmaktır. Dolayısıyla siyasilerin Müslüman kadını değiştirmek, dönüştürmek ve asimile etmek yerine, geliştirmek, düşünsel zenginliğinin, yetenek ve tecrübelerinin önündeki engelleri kaldırarak topluma katkı sunmasına yardımcı olmak için çalışmaları akıllıca olacaktır.

Göçün verdiği yalnızlık, tedirginlik ve ihtiyat duygularıyla birçok Müslüman kadının “var olduğunu” göstermesi bir ömür boyu mümkün olmamıştır. Bugün İslamofobi sebebiyle yaşanan içe dürülme ve iletişimini kendi bölgesinde kendi insanıyla sınırlama eğilimleri altında Müslüman kadın hakkında üretilen şehir efsanelerini çoğaltmaktan başka işe yaramamaktadır. Üstüne üstlük bir de resmî yollardan başörtüsü yasaklarıyla kadını toplumdaki uzaklaştırma gayretleri, gettolara hapsolmuş ve gerçek yüzünü asla gösterememiş kadınlar üretmektedir. Halbuki sağlıklı bir Müslüman kadın imajı için kadınların topluma karışmalarına, kendilerini ifade etmelerine, her Avrupa vatandaşı kadar özgür hissetmelerine ve kanunların kendilerine tanıdığı yetki çerçevesinde müteşebbis olmalarına imkan tanınmalıdır. Bu hususta Hristiyan toplum kadar Müslüman erkeklerin de bilinçlendirilmeleri şarttır.

Yeri gelmişken, sağlıklı bir Müslüman kadın imajı için Müslüman topluma düşen görevlerden de bahsedelim. Öncelikle kadınların eğitim almasını desteklemek “cahil, aciz, zavallı Müslüman kadın” imajını yıkmak için şarttır. Gençler mutlaka Avrupa okullarında aldıkları eğitime ek olarak dinî, millî ve manevî anlamda değer eğitimi görmeli, annelerin ve büyükannelerin görgü ve bilgisini artırmak için sürekli seminer ve benzeri çalışmalarla yaygın eğitim yapılmalıdır. Bu sayede Müslüman kadınlar kendilerini ifade edebilme, gerektiğinde savunabilme ve özgüvenli bir duruş sergileyebilme başarısı kazanacaktır. Aile içi şiddet, kadın ve çocuk istismarı, kız çocuklarına yönelik ayrımcılık ve benzeri cahiliye alışkanlıklarının terki de ancak Müslüman toplumu eğitmekle ve bütün aile bireylerini bilinçlendirmekle mümkündür.

Bir esaslı cümle, “Sorun İslam’ın Müslümanlara ne yaptığı değil, Müslümanların İslam’a ne yaptığıdır.” der. Bu açıdan bakıldığında Avrupa’da Müslüman kadın imajının olumsuz biçimde yer etmesinde Müslümanların katkısı olduğu yadsınamaz. Belki de en ciddi sorun noktalarından biri, farklı İslam ülkelerine dair yöresel/kültürel giyim-kuşam, yeme-içme ve sosyal hareketliliklerin genelleştirilerek bütünüyle İslam’ı temsil ediyormuş gibi sunulmasıdır. Avrupa’da pek çok derginin, Müslüman kadından bahsettiği sayfalarda bir Mısırlı, Suudlu ya da Afgan kadının köy ortamında, badiyede çekilmiş resmini kullandığı, Türk kadınlar içinse cami derneklerine gelir sağlamak amacıyla kermeslerde lahmacun yapmaktan öte misyon biçmediği bilinen bir gerçektir. Oysa bunlar Müslüman kadının hayatındaki görünümünden sadece birkaçıdır ve İslamî değil kültürel niteliktedir. Töreden kaynaklanan hatalı tutum ve davranışları İslam’a mal etmek, namus cinayetlerini, kadına yönelik şiddeti ve erken yaşta zorla evlendirmeleri

İslam'la bağdaştırmak da aynı parçacı bakışın ürünüdür. Bu çarpık yaklaşımı izale etmek için gelenek ve İslam, töre ve din arasındaki fark ısrarla anlatılmalı, töreden beslendiği halde İslam'la bağdaşmayan hususlar hem Avrupalı zihinlere hem de Müslüman topluma izah edilmelidir.

Öte yandan, Avrupa'da hayat süren Müslüman kadınlar öncelikle kendi potansiyellerinin farkına varmalı, kendilerine ait meselelerde seyirci olmak yerine aktör olarak ön plana çıkma cesareti göstermelidir. Kadının kendi isteğiyle ya da ailesinin zorlamasıyla tartışmalardan uzak kalmak adına eve çekilmesi, süreci yönlendirme imkânını sıfırlaması demektir. Hâlbuki "Entegrasyon iki yönlü bir süreçtir. Avrupalı Müslümanların pek çoğu toplumun geriye kalanıyla ilişkiye geçmek için daha fazla çaba göstermeleri gerektiğini kabul etmektedir. Aynı zamanda Avrupa'nın politik liderleri de kültürlerarası anlamlı diyalogu geliştirmek ve ırkçılık, ayrımcılık ve marjinalleştirmeye daha etkili bir şekilde baş etmek için daha fazla çaba harcamalıdır. Bu da farklılığa saygı göstermek, temel hakları korumak ve hepimiz için eşit olanakları garanti etmek anlamına gelir."¹⁸

Sonuç yerine

Aslında Avrupalı, bir yandan İslam'da kadının erkeğe denk görülmediği yönünde eleştiriler sıralarken öte yandan Müslüman göçmenleri ve bir zamanlar sömürgesi altında olan topraklardan gelen Müslüman işçileri kendisine denk görmeyerek bir paradoks yaşamaktadır. Belki de baskıcı, tehditkâr ve dışlayıcı olduğuna dair Müslüman erkeğe yönelttiği oklar, hedef şaşırtma ve kendi tutumuna dair gerçekleri gizleme vazifesi görmektedir. Bu sömürgeci bakışından vazgeçilmesi, kadın için de nefes alacak alanlar yaratacaktır.

Gerek siyasi ve elit çevreler, gerekse halk bazında Müslüman kadın hakkında doğru bir algı geliştirebilmek, bir bakıma önyargılarla mücadele etmek demektir. Bu önyargıların oluşmasında İslam karşıtı propagandaların yanı sıra bazı Müslümanların agresif ve cahilce tutumlarının da etkisi olduğu söylenebilir. Ancak sonuçta bu ötekileştirme ve nefret söylemini aşmanın yolu, zarif, merhametli ve sabırlı bir üslupla doğruyu anlatmaktan, ısrarla ve her yerde, her türlü imkanı kullanarak anlatmaktan geçmektedir. Akademik arenada, yazılı ve görsel basında, sosyal paylaşım sitelerinde, günlük hayatın içinde İslam hakkında doğru bilgilendirme yapmak, Müslüman kadın imajını sağlıklı bir çerçeveye oturtmanın vazgeçilmez yoludur. İletişim kurmaktan korkmamalı, kabuğuna çekilme stratejisini bir kenara bırakarak gayretli olmalıdır. Zira önyargıları silmenin yolu doğru stratejilerle ve muhatabın özelliklerini dikkate alan profesyonel yöntemlerle iletişime geçmektir.

¹⁸ Canatan, agm, s. 39.

Kaynaklar

Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması, TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Bilim Serisi: 129, Ankara 2007.

Başkurt, İrfan, "Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi", *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, yıl: 2009, sayı: 6 (2), ss. 81-94.

Canatan, Kadir, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, edt. Kadir Canatan-Özcan Hıdır, Eskiye Yayınları, Ankara, 2007, ss. 26-27.

Demir, Zekiye, *Almanya'da Yaşayan Türk Kadınları –Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları-*, DİB Yayınları, Ankara 2010.

Er, Tuba- Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2008, cilt: 17, sayı: 2, ss. 747-770.

Göle, Nilüfer, *İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa*, çev. Ali Berktaş, Metis Yayınları, İstanbul 2009.

Kılıçarslan, Ayten, *Göç Sürecinde Almanya'da (1. ve 2. Nesil) Türk Kadınları*, Türkevi Yayınları, Ankara 2012.

Köylü, Mustafa-İbrahim Turan, "AB-Türkiye İlişkilerinde Din Faktörü: Tehdit mi Yoksa Fırsat mı?", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2010, sayı: 29, ss. 5-34.

Martı, Huriye, "Kristal Metaforu: Kadına Değer Atfetme mi, Kadında Var Olan Değeri Görebilme mi?", *Eski-Yeni Üç Aylık Düşünce Dergisi*, sayı: 12, Kış 2009, ss. 87-90.

Michaels, Adrian, "Muslim Europe: The Demographic Time Bomb Transforming Our Continent", *Telegraph*, 08. 08. 2009.

Nugent, Neill, "The EU's Response to Turkey's Membership Application: Not Just a Weighing of Costs and Benefits", *European Integration*, vol: 24, no: 4, September 2007.

Perşembe, Erkan, *Almanya'da Türk Kimliği*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005.

Songülen İnanç, Zeynep-Selvet Çetin, *Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık*, Stratejik Düşünce Enstitüsü, Ankara 2011.

The Economist, 05. 02. 2004.

Turan, Kadir, *Almanya'da Türk Olmak*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 1997.

Westphal, Manuela, "Almanya'da Türk Kökenli Göçmen Kadınların Siyasi ve Toplumsal Hayata Katılımı", *Türk-Alman İşbirliği Konusu Olarak İslam ve Avrupa IX*, Ankara/Almanya Federal Cumhuriyeti Büyükelçiliği, Ankara 2011, ss. 157-165.